

خانه مدرس کجاست؟/ حکایت خرید عمارت وزیر معارف بجای خانه نماینده مجلس

فرزانه نیکروح متین

یکشنبه 10 دی 1396 5:39

[/http://tarikhirani.ir/fa/news/4/bodyView/2092](http://tarikhirani.ir/fa/news/4/bodyView/2092)

خانه، مدرس، کجاست؟، حکایت، خرید، عمارت، وزیر، معارف، بجای، خانه، نماینده، مجلس، html

خانه مدرس کجاست؟/ حکایت خرید عمارت وزیر معارف بجای خانه نماینده مجلس

فرزانه نیکروح متین: محله عودلاجان یا اودلاجان یکی از پنج محله اصلی تهران قدیم بود که از خیابان جلیل‌آباد (خیام)، کاخ گلستان تا ناصریه (ناصرخسرو)، حدود مسجد شاه، شمال بوذرجمهر، پامنار، جنوب خیابان چراغ برق (امیرکبیر)، میدان توپخانه تشکیل می‌شد. این محله در دوران قجر با ۲۶۱۹ خانه و ۱۱۴۶ دکان، مرفه‌نشین‌ترین و بزرگترین محله شهر تهران بود که امروزه فقط به خیابان‌های ناصریه از غرب، ری از شرق، چراغ برق از شمال و ۱۵ خرداد از جنوب محدود می‌شود. مورخان عودلاجان را قلب تاریخی دارالخلافه تهران قدیم نام نهاده‌اند. درباره وجه تسمیه عودلاجان نیز اختلاف نظرهایی وجود دارد، عده‌ای این نام را به معنای بازار عطر فروشان به زبان عربی می‌دانند، برخی عودلاجان را تغییر یافته آو-دراجین می‌پندارند که در زبان تاتی بومی تهران به معنای جای تقسیم آب است و در مقابل نیز عده‌ای عودلاجان را تلفظ عبدالله‌جان به لهجه کلیمی می‌دانند.

این محله در اوایل نهضت مشروطیت به دستور یکی از مجتهدان، تبدیل به سکونتگاه کلیمیان و زرتشتیان مقیم تهران شد و از آن پس عودلاجان به صورت محله غیرمسلمانان درآمد و حتی معروف است که در این محل آتشکده‌ای هم وجود داشته که امروزه اثری از آن باقی نمانده است. این محله قدیمی و بنام تهران، امروز با خانه‌های قدیمی و کوچه‌های باریک در کنار آپارتمان‌های بی‌قواره، چهره‌ای ناهمگون به پایتخت بخشیده است. این منطقه اعیان‌نشین با باغات و خانه‌های باشکوه، هم‌اکنون در شرف ویرانی و خرابی قرار دارد و با گذر در کوچه و پس کوچه آن شاهد فرسایش و فروریختن دیوارهای دکان‌ها و خانه‌ها هستید. شاید بوی تاریخی این محله اصیل تهران را بتوانید از خانه‌ها و بناهای قدیمی و با ارزش به جا مانده از دوران قاجار و اوایل سلطنت پهلوی حس کنید.

مسجد و مدرسه نظام، خانه عزت‌الدوله (خواهر ناصرالدین‌شاه و همسر امیرکبیر)، مسجد و سقاخانه آقامیر، خانه دکتر احسانی، خانه موتمن‌الاطبا، خانه امین‌نظام، امامزاده یحیی، خانه

مدرس و خانه پروین اعتصامی از جمله اماکن و بناهایی هستند که در این منطقه هرچند که رو به ویرانی است اما باز برای علاقه‌مندان در دسترس است. بر اساس اعلام سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، قلب تاریخی تهران در چند سال گذشته به شماره ثبت ۱۵۳۸۱ به ثبت ملی آثار و محوطه‌های تاریخی رسیده و هرگونه دخل و تصرف در این بافت تاریخی بدون کسب مجوز از سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ممنوع است. با این حال در این بافت و محلات مشتق شده عودلاجان، شما با مراکز تجاری و پارکینگ‌های طبقاتی تازه تاسیس شده، روبرو می‌شوید.

سرچشمه؛ قلب تپنده عودلاجان

یکی از محلات بزرگ و اسم و رسم‌دار عودلاجان، منطقه سرچشمه است که تاریخ دقیق و تاسیس این مکان چندان مشخص نیست. به گفته سرچشمه‌نشینان، دو سوی خیابان ری به محله سرچشمه معروف است اما اگر بخواهیم حدود فعلی و واقعی آن را در نظر بگیریم سرچشمه از شمال به خیابان چراغ برق (امیرکبیر)، از جنوب به میدان شوش، از مرکز به خیابان ۱۵ خرداد، از شرق به خیابان خراسان و ۱۷ شهریور، از غرب به خیابان مولوی و سیروس (خ مصطفی خمینی) منتهی می‌شود. سرچشمه از محلات فرسوده بافت مرکزی تهران قدیم است که در تقسیم‌بندی محلات تهران از دوره صفویه به بعد در محله عودلاجان واقع شده است. از آنجا که این محل به دو دروازه اصلی تهران قدیم از جمله دروازه دولاب و دروازه غار منتهی می‌شد به یکی از محلات پرجمعیت و محل بارگیری اجناس دارالخلافه تبدیل شده بود و حتی اولین ایستگاه ماشین دودی در انتهای این محله قرار داشت. در رابطه با نامگذاری این منطقه به سرچشمه باید گفت با توجه به اینکه این منطقه از گذرهای عودلاجان بوده، وجه تسمیه آن هم تا حدودی وابسته به خود نام عودلاجان است. همان‌طور که در بالا ذکر شد برخی از مورخان عودلاجان را به معنای محل پخش کردن و تقسیم آب به رشته‌های کوچکتر می‌دانستند. طبق اسناد به دست آمده در تهران قدیم، دو چشمه آب وجود داشته که یکی در همین محل سرچشمه واقع بوده و دیگری در سنگلج. تا اینکه در سال ۱۲۶۱ هـ. ق سومین شاه قاجار، محمد شاه، نه‌ری بزرگ با مخارج هنگفت از رود کرج تا شهر تهران جاری می‌کند که از سمت دروازه شمیران، ورودی پامنار امروزی و سرچشمه به تمام شهر پخش می‌شد. در هر صورت این محله قدیمی که از آن به نام قلب تپنده عودلاجان یاد می‌کنند، در طی ۳۰، ۴۰ سال گذشته بافت تاریخی خود را از دست داده و تبدیل به یکی از مراکز تجاری و بازارهای شهر تهران شده است. اما آنچه که امروزه سرچشمه را از سایر محلات قدیمی یکه‌تاز می‌کند، وجود چند بنا و عمارت پرآوازه است که همچنان یادآور حال و هوای تهران قدیم است و خاطرات تهرانیان قدیم را زنده نگه می‌دارد.

خانه چهره نامدار قانونگذار ایران

چهارراه سرچشمه، گذر میرزا محمود وزیر (کوچه شهید جاویدی)، بن‌بست مدرس، خانه تاریخی و ارزشمند آیت‌الله سیدحسن مدرس، سرسخت‌ترین دشمن پهلوی اول را در خود جای داده است. در گذشته این خانه با عنوان «خانه وزیرمختار فرانسه» مشخص شده که امروزه به نام خانه مدرس شناخته می‌شود. این عمارت قدیمی که روزگاری محل رفت و آمد چهره‌های بزرگ تاریخ، سیاست از جمله موتمن‌الملک پیرنیا، مشیرالدوله، وثوق‌الدوله، مستوفی‌الممالک، ملک‌الشعرا بهار، مصدق و حتی رضاخان بوده، هم‌اکنون تبدیل به انبار کتاب‌های چاپخانه اسلامی شده است. در این خانه که بسیاری از تصمیمات سرنوشت‌ساز تاریخ ایران و تهران از جمله پیش‌نویس برخی از قوانین (قانون مدنی و قانون عدلیه و...) در آن نوشته شده، برای بازدیدکنندگان و علاقه‌مندان بسته است. هر چقدر هم که پشت در منتظر باشید و در بزنید در خانه‌ای که تغییر کاربردی داده و تبدیل به انبار کالا شده، کسی در منزل را باز نمی‌کند. یکی از افراد ساکن این کوچه بن‌بست در پاسخ به اینکه چرا در خانه باز نیست، گفت: «در حال حاضر

خانه در مالکیت خانواده کتابچی قرار دارد و به عنوان انبار کتاب از آن استفاده می‌شود، حداقل در این یکی، دو سال ما غیر از جابه‌جایی کتاب در این منزل، ندیده‌ایم که در خانه باز شود.» طبق اسناد به دست آمده و گفته‌های نوه آیت‌الله مدرس، این نماینده سابق مجلس خانه مذکور را به همراه دو خانه مجاور از حقوق معوقه دو سال و نیم خود خریداری کرد و پس از چندی دو خانه دیگر را می‌فروشد و خانه کنونی که امروزه به نام خانه مدرس مشخص است از خود به یادگار می‌گذارد.

سردرگمی سازمان میراث فرهنگی؛ خانه مدرس کجاست؟

این خانه تاریخی رو به فرسایش که دیوارهایش روزی شاهد ترور کور صاحبش بوده، در سال ۱۳۸۲ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید و با پیگیری دفتر مقام معظم رهبری، مطبوعات، دفتر رییس‌جمهور و نمایندگان مجلس شورای اسلامی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی وقت، بودجه‌ای معادل یک میلیارد و ۱۵۰ میلیون تومان را در اختیار سازمان میراث فرهنگی قرار داد تا صرف خرید و مرمت خانه و تبدیل به موزه مدرس شود اما سازمان مزبور تمام این بودجه را صرف خرید خانه دیگری در نزدیکی خانه مزبور که متعلق به نصیرالدوله وزیر معارف پهلوی بود، کرد. این تخلف از بزرگترین تخلفات مالی در سازمان میراث فرهنگی به شمار می‌آید، تشخیص نادرست مسوولان سبب شد بار دیگر به پرونده مفتوح این خانه تاریخی رسیدگی شود. سازمان میراث فرهنگی دوباره تصمیم گرفت که خانه مدرس را مورد بازسازی قرار دهد اما برای بار دوم به اشتباه به بازسازی خانه مجاور عمارت مدرس که متعلق به برادران کتابچی بود مشغول شد، که این خطا سبب شد که بخشی از خانه مدرس تخریب شود.

آنچه که از خانه مدرس باقی مانده

آنچه که از تابلو شهرداری که بر دیوار خانه شهید مدرس نصب شده به دست می‌آید آن است که این بنا در گذشته از سه ساختمان تشکیل شده بود که بخش اول آن در ابتدای در ورودی است که شامل عمارتی یک طبقه با زیرزمین که دارای حیاطی به شکل و شیوه معماری دوران قاجار است، بخش دوم عمارت مرکزی و بزرگ در شمال شرقی حیاط مرکزی است که این عمارت یک طبقه با ایوان و ستون‌های مربع شکل به شیوه معماری دوران پهلوی با سقف‌های بلند ساخته شده است و بخش سوم بنایی در حیاط شمال غربی است که بسیار ساده و متعلق به محل سکونت سیدحسن مدرس بوده است. تنها تزیینات به کار گرفته شده در این بنا آجر است. با همه این تفاسیل و با توجه به تخریب بخشی از آن خانه و بسته بودن در آن به روی بازدیدکنندگان، کسی دقیقاً از آنچه که در این عمارت باقی مانده خبر ندارد و تنها تابلو نصب شده به دیوار خانه به شما یادآوری می‌کند که این خانه قدیمی که در دل بافت مرکزی تهران قرار دارد، از آن نامدارترین چهره قانونگذار تاریخ ایران است.

منبع: روزنامه شرق

پنجشنبه ۷ اردیبهشت ۱۳۹۱ ۱۹:۳۴

تاریخ کپی و تهیه ی فایل پی.دی.اف.: ۹ دی ۱۳۹۶ (۳۰ دسامبر ۲۰۱۷، ۱۱ ربیع الثانی ۱۴۳۹)

